

УДК 321.244

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ОРГАНАМИ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮСТИЦІЇ В СУЧАСНИХ ПРАВОВИХ СИСТЕМАХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Деркач Андрій Леонідович,
кандидат юридичних наук,
народний депутат України,
докторант
(Інститут законодавства
Верховної Ради України,
м. Київ, Україна)

У статті досліджено сучасні нормативні моделі захисту прав людини органами конституційної юстиції європейських держав. Досліджено механізми подання індивідуальних конституційних скарг та інші форми звернень до установ конституційного нагляду з метою захисту прав людини. Наголошено, що запровадження з 1920 р. в австрійській правовій моделі інституту конституційного суду призвело до поступового запозичення цієї моделі багатьма державами світу. Зазначено, що можливість захисту прав особи органом конституційної юрисдикції в межах механізму конституційної скарги враховано й окремими посттоталітарними країнами. Визначено, що у національних правових системах залишаються вкрай варіативними як повноваження конституційного суду, так і порядок звернення до цієї інституції, зокрема з питань порушення конституційних прав індивіда, а також особливості провадження у конституційному суді та порядок виконання його рішень. Зроблено висновок, що до основних проблемних питань механізмів конституційного правозахисту шляхом розгляду скарг (заяв, петицій) фізичних осіб конституційним судом належить формат вичерпання заявниками захисту власних прав у адміністративний та судовий спосіб та доведення такого вичерпання у конституційному суді, межі прав та свобод особи, що підлягають конституційному правозахисту, проблему оскарження відмови у прийнятті конституційним судом заяви до розгляду, питання усунення конкуренції між механізмами конституційного правозахисту та діяльності міжнародних правозахисних судів та конвенційних органів. Також неврегульованим залишається питання належного відповідача в межах провадження за конституційною скаргою задля забезпечення умов справедливості й змагальності, та можливість припинення процесу через відкликання конституційної скарги заявником.

Ключові слова: захист прав, конституційна скарга, конституційний суд, права людини, право на петицію.

HUMAN RIGHTS PROTECTION BY CONSTITUTIONAL JUSTICE BODIES IN MODERN LEGAL SYSTEMS OF EUROPEAN COUNTRIES

Derkach Andrii Leonidovych,
Candidate of Juridical Sciences,
People's Deputy of Ukraine,
Doctoral Student
(Legislation Institute
of the Verkhovna Rada of Ukraine,
Kyiv, Ukraine)

The article examines modern normative models of human rights protection by bodies of constitutional justice of European states. The mechanisms of submission of individual constitutional complaints and other forms of appeals to institutions of constitutional supervision

with the aim of protecting human rights are explored. It was emphasized that the introduction of the Austrian legal model of the Constitutional Court Institute from 1920 led to the gradual borrowing of this model by many countries of the world. It is noted that the possibility of protecting the rights of a person by the body of constitutional jurisdiction within the framework of the constitutional complaint mechanism was also taken into account by separate post-totalitarian countries. It is determined that in the national legal systems the powers of the constitutional court remain extremely variable as well as the procedure for applying to this institution, in particular on violations of the constitutional rights of the individual, as well as the peculiarities of proceedings in the constitutional court and the procedure for the execution of its decisions. It was concluded that the main problem issues of the mechanisms of constitutional human rights protection by considering complaints (applications, petitions) of individuals by the Constitutional Court should include the format of the applicants' exhaustion of the protection of their rights by administrative and judicial means, and the proof of such exhaustion in the constitutional court, the limits of the rights and freedoms of the person, which are subject to constitutional rights protection, the problem of appealing the refusal to accept applications by the constitutional court for consideration, the issue of eliminating competition between the mechanisms of constitutional law protection of the activities of international human rights protection courts and conventions. Also, the issue of the proper defendant in the context of proceedings under the constitutional complaint remains to be resolved in order to ensure conditions of fairness and competition, and the possibility of termination of the process through the withdrawal of the constitutional complaint by the applicant.

Key words: constitutional complaint, constitutional court, human rights, rights` defense, right to petition.

Варто визнати, що нинішній стан розроблення наукових проблем захисту конституційних прав людини в Україні містить чисельну кількість відсилань до сучасних європейських конституційних механізмів. Але при цьому об'єктивно бракує безпосередніх вітчизняних досліджень таких нормативних механізмів, відображених у національних конституціях та профільних актах законодавства. Відповідний огляд нормативної бази, зокрема щодо особливостей правозахисних стандартів та систем конституційної юстиції, наразі у вітчизняній доктрині майже відсутній. Реалізацію механізмів захисту прав людини в сучасних європейських державах згадували такі окремі вітчизняні науковці, як М.О. Баймуратов, Б.В. Бабін, О.О. Грінченко, О.Л. Копиленко та ін., поглиблені ж дослідження згаданих процесів в межах науки конституційного права вбачаються дуже актуальними. Отже метою статті необхідно визначити системний та узагальнювальний аналіз змісту ключових нормативних актів сучасних європейських держав стосовно захисту прав людини органами конституційної юстиції. До практичних завдань такого дослідження варто віднести визначення специфіки національних моделей забезпечення безпосереднього чи опосередкованого звернення особи до органів конституційної юстиції, вказати на специфіку відповідних конституційних гарантій закріпленим правам та нормативні механізми їх захисту, такі як конституційна скарга та ін.

Становлення сучасного формату органів конституційної юстиції як конституційних судів більшість дослідників пов'язує з формуванням Конституційного суду (далі – КС) згідно з Конституцією (Федерального конституційного закону) Австрійської Республіки від 10 листопада 1920 р. [10, с. 78-90]. Цей конституційний механізм, що був запозичений багатьма правовими системами, розвивався протягом ХХ ст. але у цілому він досі застосовується у австрійській конституційній моделі.

За ст. 137 Конституції Австрії КС має розглядати «майнові правові вимоги» (нім. «vermögensrechtliche Ansprüche», англ. «pecuniary legal claims»), що висуваються до

федерації, земель, районів громад та їх союзів, які не підлягають вирішенню «ані у звичайному судовому порядку, ані через схвалення рішення органом управління». За ст. 138 та ст. 138а Конституції 1920 р. КС Австрії також має вирішувати спори між судами та органами управління, між усіма судами країни, включаючи й КС, спори між землями, між землями та федерацією, зокрема щодо їх нормотворчої та договірної компетенції. Як можна побачити, зазначені повноваження певною мірою відрізняються як від вітчизняної моделі, так і від багатьох інших моделей контролю, адже ґрунтуються на засадах реальної змагальності та містять у собі майновий контекст [10, с. 81].

Водночас у ст. 139 Конституції 1920 р. за КС закріплено й функції розгляду протиправності (нім. «Verordnungen», англ. «contrary to law») федеральних актів та актів земель, за пропозицією суду, федерального та земельних урядів, громад (якщо їх інтереси обмежені актом), а також за власною ініціативою в умовах розгляду певної справи. Водночас у цій статті Конституції Австрії міститься незмінна у цілому з часів схвалення акта норма, за якою КС може розглядати справи про протиправність федеральних та земельних нормативних актів за клопотанням (нім. «Antrag», англ. «application») будь-якої особи, яке вбачає що вказана протиправність оскаржуваного акта порушує його права, якщо цей акт діє стосовно цієї особи без спеціального правового рішення або іншого спеціального заходу застосування. Крім того, вказана стаття була доповнена ч. 4, за якою таку скаргу до КС може подати особа, що була стороною правового спору, вирішеного судом першої інстанції, у якому було застосовано акт, можлива протиправність якого, на думку заявника, призвела до обмеження його прав [4].

При цьому поточною редакцією цієї ж статті Конституції Австрії надано право КС відмовляти у розгляді заяви особи, якщо підняті в ній питання не матимуть значущості. Визнання ж КС акта не зовсімправовим можливо за умов, що він не ґрунтується на законі, що він був виданим владою з перевищенням компетенції або був оприлюдненим у неправомірний спосіб. Також Конституція Австрії поступово розширювала редакцію положень ст. 139, які визначають порядок виконання рішень КС, зокрема органами, які видали акт, визнаний КС неправомірним. При цьому зберігається принцип гнучкості форм такого виконання, яке не зводиться до формального втрачання актом правової сили, та передбачає внесення відповідних нормативних змін у терміни, визначені КС. Окремо у ст. 139а Конституції Австрії визначено аналогічний порядок дій КС щодо визначення неправомірності публікації закону або державного договору [4].

У ст. 140 Конституції 1920 р. закріплено подібний порядок дій КС щодо визначення неконституційності федеральних законів або законів земель. На відміну від ст. 139, такий розгляд починається КС за поданням не будь-якого, а Верховного, Адміністративного чи апеляційних судів, а також після розгляду відповідних судових справ із застосуванням оскаржуваного закону в першій та апеляційних інстанціях. Також особи позбавлені права оскаржувати в КС конституційність закону, який застосовувався судом у цій справі, але, як і стосовно підзаконного акта, мають право оскаржувати конституційність закону, що може обмежувати права без спеціального правового рішення або іншого спеціального заходу застосування. За ст. 140а, 141, 143, 145 Конституції Австрії особи не отримали право оскаржувати до КС такі питання його компетенції, як протиправність державних угод, оскарження процедур загальнодержавних, земельних та місцевих виборів, звинувачення проти найвищих федеральних посадовців та керівників земель, справи щодо порушення Австрією норм міжнародного права [4].

Варто додати, що ст. 144 Конституції Австрії у редакції 1981 р. передбачала можливість особи оскаржити до КС й рішення на дії органів управління, якщо таким

рішенням або застосуванням протиправного акту порушувалося гарантоване конституційним законом право особи. Така можливість з'являлася в особи після вичерпання справи у «інших інстанціях до яких вона належить» [10, с. 87]. Водночас у чинній редакції Конституції КС може розглядати такі скарги лише у форматі перегляду відповідного рішення Адміністративного суду Австрії у цій справі, але при цьому до підстав розгляду було додано обмеження прав особи неконституційним законом [4]. Варто зазначити, що нова версія цієї статті зняла певну суперечність повноважень КС та компетенції Адміністративного суду, закріпленої у статтях 130-133 Конституції Австрії. При цьому КС має право відхилити розгляд скарги за відсутності достатніх підстав або якщо можливим рішенням КС у цій справі не буде вирішено «конституційну проблему». Згідно зі ст. 146 Конституції Австрії, забезпечення виконання усіх рішень КС, можливих за скаргою особи, покладається на президента цієї держави [4].

Цікаво дослідити розвиток концепції КС у вимірі механізмів захисту прав особи, у конституційній моделі Німеччини. Запроваджений у ст. 93 Конституції 1949 р. Федеральний КС отримав повноваження розгляду справ щодо тлумачення норм Конституції у вимірі прав та обов'язків федеральних структур влади щодо сумнівів «формальної чи змістовної» конституційності нормативного федерального чи земельного акту (за поданням федерального чи земельного уряду чи за пропозицією третини депутатів парламенту), а також щодо спорів про права та обов'язки федерації та земель, інших спорів між землями та федерацією, не підсудних іншим судам. Крім того, в окремих визначених ст. 93 питаннях скаргу до Федерального КС можуть подати муніципалітети та політичні партії [1].

Водночас у ч. 4-а цієї ж статті Конституція Німеччини дозволяє Федеральному КС розглядати справи за конституційними скаргами (нім. «Verfassungsbeschwerden», англ. «constitutional complaints») від «кожного, хто стверджує», що публічна влада порушила одне з його основоположних прав (нім «Grundrechte») або право на спротив поваленню конституційного ладу (ч. 4 ст. 20 Конституції 1949 р.), права у сфері публічної служби, але з «урахуванням традиційних принципів професійного чиновництва» (ст. 33 цієї Конституції), права на участь у парламентських виборах (ст. 38), права на справедливий суд та habeas corpus (статті 101, 103 та 104 Основного закону 1949 р.) [1]. Водночас таке спеціальне виокремлення групи конституційних прав особи ставить питання змісту згаданих «основоположних прав» та можливої наявності у Конституції Німеччини прав особи, не захищених повноваженнями Федерального КС.

Окрім іншого, цікавим є питання поширення захисту конституційного суду на гарантоване ст. 17 цієї Конституції право на індивідуальні або колективні скарги до компетентних установ чи органів народного представництва (обмежене для військовослужбовців у ст. 17а німецького Основного Закону) [1]. Водночас поточна доктрина Німеччини відносить до таких основоположних та захищених КС права особи, гарантовані статтями 1-19 Основного Закону. Положення ст. 93 Конституції розкриваються у параграфі 90 Акту про Федеральний КС Німеччини 1993 р. (із наступними змінами) без розширення чи змін визначених Конституцією повноважень КС чи заявників до нього [3].

Згідно з вимогами ч. 1 параграфу 23 та параграфу 93 Акта про Федеральний КС, конституційна скарга має оформлюватися німецькою мовою та містити обґрунтування, яке повинно охоплювати чітку вказівку на оскаржуваний акт публічної влади (закон, підзаконний акт чи судові рішення), на зміст конституційного права особи, що вбачається порушеним, а також на характер порушення цього права зазначеним актом. Також до конституційної скарги мають додаватися пов'язані із зазначеними обставинами документи, такі як протоколи засідань, експертні висновки, що висвітлюють чи пояснюють зміст порушеного права. Якщо конституційна скарга оскаржує

судове чи адміністративне рішення, до неї мають додаватися документальні докази вичерпання доступних правових форм захисту, разом із відповідними заявами, скаргами та позовами, відомостями про судові процеси з цього питання, що тривають [5].

Додамо, що п. 1 параграфу 93 Акта про Федеральний КС установлює місячний термін на оскарження особами до КС винесених підзаконних (адміністративних) актів чи судових рішень після вичерпання правових засобів захисту. Водночас указується, що вичерпання таких доступних засобів має охоплювати апеляції з питань факту та права чи права, позови та скарги щодо не розгляду апеляційних заяв судами; при цьому звернення особи до КС земель Німеччини як складова правових засобів захисту не розглядається. Зокрема поданню до Федерального КС скарги на порушення права на розгляд справи судом має передувати спеціальне процедурне оскарження порушення такого права (нім. «Anhoerungsruege») у адміністративному, цивільному чи кримінальному провадженні [5].

Також Акт про Федеральний КС істотно обмежує передбачені Конституцією 1949 р. можливості особи оскаржувати закони та підзаконні акти через їх неконституційність. Адже за п. 3 параграфу 93 цього Акта для такого оскарження необхідно, щоб відповідний закон стосується прав індивіда «особисто, наразі та прямо»; крім того, оскаржувати закони та підзаконні акти напряду особа може протягом року після набуття ними чинності; нормативні ж акти, застосування яких здійснюється за адміністративною чи судовою процедурою, індивід може оскаржити лише після оскарження результатів цієї процедури та проходження відповідних судових інстанцій. У конституційному провадженні у Федеральному суді скажник може представлять власні інтереси самостійно або через адвоката або професора права офіційного визнаного вищого навчального закладу за наявності письмової довіреності [5].

Федеральний КС згідно з вищенаведеним Актом може відмовити у розгляді конституційної скарги, якщо така конституційна проблема вже вирішувалася КС. Хоча провадження у КС не передбачає сплати судового збору, Федеральний КС може накласти на заявника або його представника мито у розмірі 2600 євро у разі зловживання правами на подання конституційної скарги. Відмова у розгляді конституційної скарги має бути одногосно схваленою на засіданні палати Федерального КС, таке рішення не підлягає оскарженню. У конституційній скарзі до Федерального КС може міститися клопотання про тимчасову заборону дії акта, при цьому КС може відхилити конституційну скаргу в цілому або частково, або у частині такого клопотання. Якщо скарга (позов, клопотання, звернення) явно не відповідає повноваженням Федерального КС, таке подання не розглядається КС та лише заноситься у Загальний реєстр КС. Конституційні ж скарги, які не містять ознак явної невідповідності законодавству про КС заносяться у Реєстр проваджень КС. Крім Конституції 1949 р. та Акту про Федеральний КС, зазначені аспекти регламентують Правила процедури (Регламент) Федерального КС від 19 листопада 2014 р. [5].

Також варто розглянути повноваження КС Бельгії, визначені Конституцією королівства від 17 лютого 1994 р. та профільним законом про КС від 6 січня 1989 р. Згідно зі ст. 142 Конституції 1994 р. КС (який до 2007 р. мав назву Арбітражного суду) має виносити рішення щодо конституційності законів та законності підзаконних актів в рамках приписів статей 39, 134 та 141 вказаної Конституції. Частина 2 ст. 142 Конституції 1994 р. дозволяє звертатися до КС будь якій особі, що «обґрунтувала власну зацікавленість». При цьому політико-правові питання з питань взаємодії федеральних та регіональних органів влади, виборів, парламентсько-урядових відносин у Бельгії, на відміну від конституційних моделей Австрії та Німеччини, вирішує не КС, а, згідно зі ст. 160 Конституції, Державна рада країни [9].

Згідно з чинною редакцією бельгійського закону про КС, цей орган має право виносити рішення щодо повного або часткового скасування закону (статутного акту) чи декрету за порушення правил, встановлених Конституцією (чи згідно з нею) для визначення повноважень держав, регіонів та спільнот. Також підставою скасування нормативного акта через рішення КС закон визначає його невідповідність II розділу Конституції «Права бельгійців», що містить широкий перелік конституційних прав, разом із правом на подання петицій, підписаних «одною чи декількома особами» (але не колективних, ст. 28), а також невідповідність статтям 170 та 172, які визначають процедури встановлення податків, статті 191 щодо мінімальних гарантій іноземцям та параграфу 1 ст. 143 стосовно розмежування федеральних та регіональних повноважень [8]. При цьому згідно з ч. 2 ст. 2 зазначеного закону 1989 р. скаргу до КС Бельгії може подати будь-яка фізична або юридична особа, яка має у справі «правомірний інтерес» Водночас оскарження законності та/або конституційності нормативних актів може не супроводжуватися вичерпанням правових засобів захисту (преюдиції) заявником, якщо скарга до КС була подана протягом півроку після офіційного оприлюднення цих актів. Подавати до КС скаргу може як сам заявник, так і його юрист-представник [8].

Певні відмінності містять процедури захисту індивідом власних прав у КС Іспанії. Згідно з чинним текстом Конституції Іспанського Королівства від 27 грудня 1978 р. (п. «b» ч. 1 ст. 162), будь-які фізичні або юридичні особи, із посиланням на правомірні інтереси (а також омбудсмен та прокуратура) мають право звертатися до КС за клопотанням у порядку процедури ампаро (ісп. «recurso de amparo», подібна до процедур habeas corpus країн англо-американського права). Водночас у п. «b» ч. 1 ст. 161 Конституції 1978 р. уточнюється, що у порядку процедури ампаро (тобто серед іншого від індивідів) КС королівства може приймати заяви про неконституційність законів та нормативних актів із силою закону щодо порушення прав та свобод, перерахованих у ч. 2 ст. 53 Конституції [2].

Ч. 2 ст. 53 Конституції гарантовано право особи захищати власні конституційні права, закріплені у ст. 14 (рівність та заборона дискримінації), підрозділі 1 глави II (статті 15-29) та ч. 2 ст. 30 (право на альтернативну службу) Конституції за процедурою ампаро у КС. Варто додати, що підрозділ 1 глави II Конституції Іспанії охоплює право на життя, заборону смертної кари, свободу думки, слова та совісті, права на свободу та безпеку, разом із habeas corpus, права на честь та гідність, на таємницю приватного життя та на недоторканість житла, свободу пересування, свободи творчості та заборони цензури, свободи зібрань та асоціацій, виборчі права, права на судовий захист, на освіту, на профспілки та страйк, а також на подання письмових індивідуальних та колективних петицій (ст. 29) [2].

Також варто додати, що визначене Конституцією Іспанії коло повноважень КС не є вичерпним, а згідно зі ст. 163 цього акта, спеціальне право звернення до КС мають й усі суди країни, за умов виявлення ними під час розгляду справ невідповідності Конституції норми закону, яка застосовується ними у справі. При цьому Конституція 1978 р. спеціально підкреслює, що звернення суду до КС не призупиняє розгляду ним цієї справи по суті. КС Іспанії скасовує закони або їх окремі норми, визнані неконституційними, власним рішенням, яке автоматично набуває чинності після публікації та не підлягає оскарженню [2].

Можливість захисту прав особи органом конституційної юрисдикції в межах механізму конституційної скарги враховано й окремими посттоталітарними країнами. Так, чинна редакція Конституції Латвійської Республіки у ст. 85 визначає засади діяльності КС, зокрема щодо розгляду справ про конституційність законів чи їх окремих положень, та у ст. 104 гарантує кожному право на звернення в державні установи [12].

Указані приписи розвинуті у латвійському законі «Про КС» 1996 р. чинної редакції, ст. 16 якого КС розглядає справи про конституційність законів, підписаних або укладених Латвією міжнародних договорів; про відповідність інших нормативних актів або їх частин правовим нормам (актам) вищої юридичної сили; про законність підзаконних актів, окрім адміністративних, а також про відповідність національних правових норм Латвії міжнародним договорам цієї держави (за умови конституційності останніх) [13]. Водночас право на подання конституційної скарги у Латвії закріплено у ст. 19-2 закону «Про КС», запровадженій змінами до нього від 30 листопада 2000 р. та у редакції закону від 19 травня 2011 р. Згідно з цими приписами конституційну скаргу до КС може подати будь-яка особа, що вбачає утиск його гарантованих Конституцією основних прав правовою нормою, яка, на його думку, не відповідає правовій нормі вищої юридичної сили. Таким чином, латвійський варіант конституційної скарги охоплює як питання конституційності, так й аспекти законності нормативних актів, що порушують прав людини [13].

Згідно з ч. 2 ст. 19-2 зазначеного Закону, конституційна скарга може подаватися, лише якщо заявником були вжиті всі можливі загальні засоби захисту згаданих прав, зокрема можливі скарги до парламенту, до вищої посадової особи, скарги чи позовні заяви до суду загальної юрисдикції тощо, або якщо таких засобів немає. Крім того, ч. 3 зазначеної статті передбачає ситуацію, за якої загальна значущість розгляду конституційної скарги або неможливість запобігання істотної шкоди заявникові під час вжиття ним загальних засобів захисту права дає КС право приймати скаргу до розгляду до завершення інших процедур захисту прав. Таке прийняття конституційної скарги до розгляду КС Латвії забороняє розгляд відповідної цивільної, кримінальної або адміністративній справі судом загальної юрисдикції до оголошення рішення КС; водночас за загальним порядком подання конституційної скарги не зупиняє виконання винесених до подання рішень загальних судів. Конституційна скарга має подаватися до КС з відповідним обґрунтуванням утиску прав та вичерпання заходів захисту протягом шості місяців після такого вичерпання (або після порушення права, якщо заходів його захисту не існує) [13].

Також варто навести конституційні механізми захисту прав людини КС, запроваджені у Грузії. Варто вказати, що Конституція цієї держави від 24 серпня 1995 р. з наступними змінами, закріпила повноваження КС Грузії у ст. 60, та при цьому, визначаючи перелік суб'єктів подання позовів, надала право їх подання фізичній, юридичній особі чи омбудсмену стосовно «основних прав людини, визнаних главою II Конституції» в межах п. «а» ч. 4 цієї статті. Цікавими є встановлені Конституцією Грузії умови схвалення рішень КС, зокрема право суду визначати час набуття ними чинності та обмеження у винесенні рішень щодо виборчого законодавства у передвиборний період [11].

Крім ст. 60 Конституції, статус КС у Грузії визначено Органічним законом «Про КС Грузії» від 31 січня 1996 р. (у редакції 2006 р.) [6] та законом «Про конституційну правову процедуру» від 21 березня 1996 р. [7]. Так, у ст. 39 Органічного закону (у редакції, запровадженій 12 лютого 2002 р.) право подання конституційного позову надано громадянам Грузії, іншим фізичним особам, що мешкають у Грузії, та грузинським юридичним особам, якщо вони переконані у тому що основні конституційні права порушені чи можуть бути порушені. Особливістю провадження за такими позовами є винесення не проти держави, а проти органу чи посадової особи, що схвалила нормативний акт, яким, на думку позивача, порушено його конституційні права; саме цей орган чи посадова особа стає відповідачем у справі [6].

Варто додати, що за ст. 20 зазначеного Органічного закону визнання КС Грузії закону чи іншого нормативного акта неконституційним не скасовує вироків та інших судових

рішень, пов'язаних із його застосуванням, але зумовлює призупинення їх виконання до вирішення питання у процесуальному порядку. Важливо, що ст. 22 цього ж Органічного закону встановлює для КС термін на розгляд конституційного позову в дев'ять місяців після його реєстрації, у виключних випадках цей термін може бути подовжено Головою КС, але не більш ніж на два місяці. Додамо, що згідно зі ст. 27-1 зазначеного акта (у редакції 2006 р.), провадження за конституційними позовами є письмовим, але на вимогу заявника воно може носити усний характер. Змагальність процесу під час розгляду КС конституційних позовів через іншого гарантується закріпленими у ст. 29 цього Органічного закону Грузії процесуальними правами сторін. Представляти їх інтереси в КС може як адвокат, так й інша людина з вищою юридичною освітою, тягар доведення у справі покладається на заявника. Додатково рівні права та процесуальні можливості сторін у КС розкриває згаданий закон Грузії від 21 березня 1996 р. Так, у ст. 11 він забороняє КС розглядати конституційність положень акта, крім згаданих у конституційному позові, а у ч. 3 ст. 13 передбачив право заявника у будь-який момент розгляду відкликати позов та тим самим припинити розгляд справи КС [6].

Виходячи з наведеного, слід запропонувати такі висновки. Запровадження з 1920 р. в австрійській правовій моделі інституту конституційного суду призвело до поступового запозичення цієї моделі багатьма державами світу, зокрема такими європейськими країнами, як Бельгія, Грузія, Іспанія, Латвія, Німеччина. Водночас у національних правових системах залишаються вкрай варіативними як повноваження конституційного суду, так і порядок звернення до цієї інституції, зокрема з питань порушення конституційних прав індивіда, а також особливості провадження у конституційному суді та порядок виконання його рішень.

До основних проблемних питань механізмів конституційного правозахисту шляхом розгляду скарг (заяв, петицій) фізичних осіб конституційним судом слід віднести формат вичерпання заявниками захисту власних прав у адміністративний та судовий спосіб та доведення такого вичерпання у конституційному суді, межі прав та свобод особи, що підлягають конституційному правозахисту, проблему оскарження відмови у прийнятті конституційним судом заяви до розгляду, питання усунення конкуренції між механізмами конституційного правозахисту та діяльності міжнародних правозахисних судів та конвенційних органів. Також неврегульованим залишається питання належного відповідача в межах провадження за конституційної скаргю задля забезпечення умов справедливості й змагальності, а також можливість припинення процесу через відкликання конституційної скарги заявником.

Зазначене зумовлює актуальність пожальших наукових досліджень правових механізмів конституційної скарги.

Список використаних джерел:

1. Basic Law for the Federal Republic of Germany in the revised version, as last amended by the Act of 23 December 2014 (Federal Law Gazette I p. 2438). URL: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/englisch_gg.html#p0516.
2. Constitution, passed on October 31, 1978 [Spanish Constitution]. URL: http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Hist_Normas/Norm/const_espa_texto_ingles_0.pdf.
3. Court and Constitutional Organ / Federal Constitutional Court for the Federal Republic of Germany. URL: https://www.bundesverfassungsgericht.de/EN/Das-Gericht/Gericht-und-Verfassungsorgan/gericht-und-verfassungsorgan_node.html.
4. Federal Constitutional Law, 1920 as amended till 2017. URL: https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/ErV/ERV_1930_1/ERV_1930_1.pdf.

5. How to Lodge a Constitutional Complaint / Federal Constitutional Court for the Federal Republic of Germany. URL: https://www.bundesverfassungsgericht.de/EN/Homepage/_zielgruppeneinstieg/Merkblatt/Merkblatt_node.html.

6. On the Constitutional Court of Georgia: Organic Law of Georgia, 31 January 1996, amended on 29 December 2006, № 4216. URL: <https://matsne.gov.ge/en/document/download/32944/24/en/pdf>.

7. On the Constitutional Legal Proceedings, Law of Georgia 21 March 1996. URL: <http://www.constcourt.ge/en/court/legislation/law.page>.

8. Special act of 6 January 1989 on the Constitutional Court [Translation]; last update: 15 January 2017. URL: http://www.const-court.be/en/basic_text/Organic_legislation_SACC.pdf.

9. The Constitution of Federal Belgium; Coordinated Constitution of 17 February 1994 (Translation). URL: <http://www.const-court.be>.

10. Конституции государств Европы: В 3 т. / сост. Л.А. Окуньков. Т. 1. Москва: Норма-Инфра-М, 2001. 824 с.

11. Конституция Грузии, конституционный закон Грузии от 24 августа 1995 г. Контрольный текст по состоянию на 23 марта 2018 г. № 2071. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/3811818?publication=1>.

12. Конституция Латвийской Республики. URL: <https://www.president.lv/ru/latviiskaya-respublika/konstitucija-latvii>.

13. О Конституционном суде: Закон Латвийской Республики, с изменениями, принятыми до 5 сентября 2013 г. URL: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2018/06/Закон-о-Конституционном-суде-2.pdf>.

УДК 349.3

ЗБІР НА ОBOB'ЯЗКOBE ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ ВІД ОПЕРАЦІЙ ІЗ ДОРОГОЦІННИМИ МЕТАЛАМИ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Діхтяренко Кирило Олексійович,
здобувач
(Державний науково-дослідний
інститут МВС України,
м. Київ, Україна)

У статті досліджуються правові проблеми справляння збору на обов'язкове пенсійне страхування від операцій із дорогоцінними металами. Визначено правові та економічні підстави розширення об'єкта збору на обов'язкове пенсійне страхування операціями з дорогоцінними металами. Проаналізовано платників збору на обов'язкове пенсійне страхування, визначені законодавцем, зокрема те, які саме суб'єкти можуть подавати ювелірні та побутові вироби з дорогоцінних металів на клеймування державним пробірним клеймом, що представляє собою таке клеймування і які суб'єкти його здійснюють. Визначено, що, на відміну від інших об'єктів збору на обов'язкове державне пенсійне страхування, надходження від яких акумулюються в пенсійному фонді України, надходження від збору на обов'язкове державне пенсійне страхування від операцій із дорогоцінними металами поступають в загальний фонд Державного